

**ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ХАРАКТЕРОЛОГІЧНОГО КОНТЕКСТУ В
ПЕРЕКЛАДІ «КРУТОГО» (HARD-BOILED) ДЕТЕКТИВУ РАЙМОНДА
ЧАНДЛЕРА**

Олена ХАН (Херсон, Україна)

У статті подається аналіз функціонування одиниць характерологічного контексту в «крутому» детективі Р. Чандлера та особливості його відтворення у перекладі.

In the article the analysis of character context units functioning in hard-boiled detective of R. Chandler is given and the peculiarities of the context reproduction in translation are shown.

Глобальна зв'язність тексту та інтегративні відношення між його частинами проявляються на рівні характерологічної системи тексту. Справжнє проникнення в образ, осягнення образу у всій його багатогранності та глибині можливе лише в рамках цілого тексту. Система образів безпосередньо пов'язана з естетико-філософською концепцією автора і є найбільш особистістим компонентом стилю, індивідуальної манери письменника [6].

Організація системи персонажів залежить від жанру вихідного тексту (далі – ВТ), оскільки саме жанр впливає на ступінь індивідуалізації персонажів та способи зображення характерів. Серед більшості текстових контекстів саме характерологічний контекст напряду залежить від власне жанрової приналежності того чи іншого тексту. Так, згідно з жанровою обумовленістю письменник може, з одного боку, подавати детальні портрети персонажів, опис їх оточення як от в оповіданні, повісті, нарисі, романі або, з іншого – концентрувати увагу на мові персонажів, на їх жестах, рухах, паузах як в драматургічних жанрах чи характеризувати персонажі, насамперед, через їх вчинки як у байці або казці.

Характерологічні особливості художнього тексту належать до кола дослідницьких інтересів таких видатних вчених як М.Ю. Лотман, З.Я. Тураєва, В.А. Кухаренко та інших. Особливості відтворення характерів при перекладі

художнього тексту в своїх розвідках розглядали відомі українські науковці М.О. Новикова, В.В. Демецька, І.М. Шама та інші.

Відповідно, перекладачеві при роботі з художнім текстом доводиться кожного разу враховувати, наскільки узагальненим чи індивідуалізованим є персонаж певного ВТ і, якими засобами він переважно зображується. Усе це конче йому необхідно і для точного відображення характерологічного контексту ВТ, і для збереження адекватної відповідності персонажного фону в тексті перекладу (далі – ПТ).

Мета даної статті – виокремити і прокоментувати способи зображення характерів у «крутому» детективі Р. Чандлера та простежити відтворення у перекладі цих особливостей.

У детективі як типі тексту характерологічний контекст відіграє надзвичайно важливу сюжетну роль. Адже сюжет детективного твору створюється навколо особистості детектива і кожний, навіть епізодичний персонаж детективного твору, своїми діями, висловлюваннями, поведінкою, а іноді навіть просто своєю появою у тексті, вносить свою лепту в хід розслідування і його успішне завершення.

Але кожен субжанр детективу має свої особливості дистрибуції галереї характерів на чолі з головним персонажем-детективом. Більш того, кожен автор детективу по-своєму розгортає характерологічне полотно перед читачем і наділяє свої персонажі певними особливостями, що проявляють його ідіостилістичну уяву і, водночас, утримує персонажний фон у рамках детективного напрямку.

Характерологічний контекст у *hard-boiled* детективі Раймонда Чандлера представлений, насамперед, магістальним персонажем Філіпом Марло, який задіяний у переважній більшості творів автора і галереєю так званих «діючих» і «фонових» персонажів, що змінюються з кожним новим твором.

У *hard-boiled* детективі Раймонда Чандлера спосіб зображення характерів має свої особливості серед яких: **мозаїчна маркованість персонажів, іконічна маркованість персонажів, фотографічна деталізація у портретному описі**

епізодичних персонажів, елементи самохарактеристики в описі персонажів, опосередкована характеристика персонажів. Розглянемо їх детальніше.

Опис характерів у текстах Р. Чандлера вирізняється певною **мозаїчною маркованістю**. Причому ця особливість дистрибуції персонажів насамперед стосується образу головного героя-детектива і «діючих» персонажів, які відіграють важливу роль у процесі розслідування.

Під **мозаїчною маркованістю** в описі персонажу ми розуміємо фрагментарне подавання на просторі усього тексту характеристики і портрету персонажа. Іншими словами, елементи мозаїчної маркованості, так би мовити, «розкидані» по тексті, щоб «зібратися» у повну характеристику після прочитання, а кожен фрагмент «мозаїки», співвідносячись з подіями твору несе у собі додаткову інформацію про персонаж. Наведемо приклади: *“He saw the girl lying half in and half out of the open door of 914. She lay on her side, in a sheen of steel-gray lounging pajamas, her cheek pressed into the nap of the hall carpet, her head a mass of thick corn-blond hair, waved with glassy precision. Not a hair out of place. She was young, very pretty, and she didn’t look dead”* [5, с. 1 – 2]. Так відбувається перше знайомство читача з героїнею оповідання «*Постріли у ресторані Сірано*» танцівницею Джін Едрієн. Полювання саме за її персоною виявиться при подальшому прочитанні причиною декількох вбивств і шантажу.

У ПТ читаємо: *«Двері номера 914 були розчинені, на порозі, головою в коридор, лежала дівчина. Вдягнена в мерехтливу сталеву-сіру піжаму, вона лежала на боці, прим’явши щокочкою ворс килима, і з густого, кольору стиглого жита волосся, укладеного бездоганими блискучими хвильками, не вибилося жодне пасмо. Вона була молода, дуже вродлива і начебто не мертва»* [3, с. 2]. У ПТ детально відтворено сцену першої появи дівчини-персонажа перед детективом і читачами. Через невеликий відрізок тексту до її образу додаються нові деталі: *“Her eyes opened. They were deep blue, with a tint of purple”* [5, с. 2]. ПТ: *«Очі її розплющились. Вони були темно-сині, з бузковим відтінком»* [3, с. 2]. Ще через декілька абзаців з’являється наступний маркер персонажної

характеристики: *“She had a deep soft voice”* [5, с. 2]. Який чітко відтворено у ПТ: *«Голос у неї був низький, мелодійний»* [3, с. 2].

Таким чином, між описом розвитку подій у творі і діалогами між персонажами ніби «проступають» і збираються воедино маркери персонажної характеристики і портрету. Простежимо далі цю особливість: *“He got a glass from the bathroom, poured whiskey into it. ... Then she took the glass out of his hand and put the liquor down with a practiced flip of the wrist”* [5, с. 2]. У ПТ читаємо: *«Він виніс із ванної склянку, налив у неї віскі. ... Потім узяла з його руки склянку і вправно вихилила її»* [3, с. 2]. Маємо змогу пересвідчитися, що до фрагментарного опису тендітної зовнішності додається елемент характеристики персонажа, який надає читачеві підґрунтя для припущення щодо зв'язку дівчини-персонажа з кримінальним світом. І цей зв'язок дійсно підтверджується подіями наприкінці твору.

Мозаїчні маркери, що характеризують даний персонаж, спочатку групуються у межах одного фрагменту тексту і наближені до інтродукції персонажу на початку твору. Але у процесі подальшого прочитання ми спостерігаємо тексто-просторове віддалення елементів мозаїчної маркованості: *“The girl’s strong little hand twitched on the edge of the door”* [5, с. 14]. ПТ: *«Маленька сильна рука дівчини нервово стискалась і розтискалась на одвірку»* [3, с. 16]. І ще: *“She was sitting on the davenport with a freshly scrubbed look, in loose plum-colored pajamas and a Chinese coat. A tendril of damp hair drooped over one temple. Her small even features had the cameo-like clearness that tiredness gives to the very young”* [5, с. 14]. У ПТ передається зображення витонченої зовнішності дівчини-персонажа: *«Джін Едрієн, посвіжіла, рожева після душу, сиділа на канапі, накинувши на темно-синю піжаму китайський халат. Кучерик вогкого волосся спадав їй на скроню, її вродливі риси вразили Молверна тією витонченістю, якої надає юним обличчям утома і яка навіює порівняння з камеєю»* [3, с. 16]. Читач, зустрічаючи у тексті елементи мозаїчної маркованості персонажа, відзначає органічне поєднання контрастних

характеристик в образі Джін Едрієн: «*маленькі сильні руки*», «*вродливі риси, що вражають своєю витонченістю*».

Таким чином, мозаїчні маркери не маючи між собою чіткого інтервалу, знову і знову з'являються у детективному тексті Р. Чандлера, для того щоб довершити дистибуцію образу: “... *he could just see the firm curve of her cheek, the strong line of her throat*”; “... *her eyes dark and colorless in a stone-white face under the black hat*” [5, с. 15, 18]. У ПТ відтворюється мозаїчна маркованість персонажу подана автором: «... *зупинивши погляд на плавному вигині її підборіддя, на чіткій лінії шиї*»; «... *під чорним капелюхом очі її здавалися теж чорними на білому, немов з мармуру вирізьбленому обличчі*» [3, с. 17, 21].

Отже, мозаїчна маркованість персонажів постає однією із характерних особливостей дистрибуції образів у *hard-boiled* детективі Раймонда Чандлера. І тому перекладачеві при роботі з таким текстом вкрай необхідно детально відтворити усі маркери персонажа, що «розкидані» автором по тексту для того, щоб читач після прочитання мав змогу скласти у своїй уяві ідентичний до авторського задуму образ того чи іншого персонажа.

Наступною особливістю дистрибуції характерів у творах Р. Чандлера постає так звана **іконічна маркованість** «діючих» і «фонових» персонажів. Ця особливість презентації персонажів відрізняється від **мозаїчної маркованості** тим, що персонажна характеристика подається не фрагментарно, а цілісно і дає змогу читачеві вмить скласти враження про персонаж і зафіксувати його у пам'яті. Наведемо приклади дистрибуції персонажу через іконічну маркованість: “*Rush Madder was a shyster in the Quorn Building. An ambulance chaser, a small-time fixer, an alibi builder-upper, anything that smelled a little and paid a little more*” [4, с. 6]. У ПТ адекватно представлено стислу характеристику «не чистого на руку» адвоката: «*Раши Медер був «темна конячка» серед дрібних адвокатів з «Кворн-Білдінг». Такий собі продажний тип, що відразу прибігає на допомогу, коли комусь треба забезпечити фальшиве алібі. Медер хапався за все, що недобре пахло і на чому можна було нагріти руки*» [2, с. 6]. Маємо змогу пересвідчитися, як з порівняно невеликого

за об'ємом фрагменту тексту читач дізнається про соціальний статус, спектр «діяльності» і деякі особистісні риси персонажа. І ще: *“Gus Neishacker was a two-hundred-pound fashion plate with very red cheeks and thin, exquisitely penciled eyebrows – eyebrows from a Chinese vase. There was a red carnation in the lapel of his wide-shouldered dinner jacket and he kept sniffing at it while he watched the headwaiter seat a party of guests”* [5, с. 8]. У поданому фрагменті тексту через іконічну маркованість представлено колоритну постать Геса Найшекера – метрдотеля ресторану Сірано, що був центром дозвілля і «ділових зустрічей» представників італійської мафії та інших кримінальних елементів. У ПТ маємо точне відворення іконічно маркованого портрету метрдотеля: *«Гес Найшекер, – такий собі двохсотфунтовий живий манекен із салона новітніх мод, – мав рум'яні щоки й тонесенькі, бездоганно накреслені брови – брови з китайської вази. В петельці його широкоплечого смокінга стриміла червона квітка, і він раз ураз нюхав її, стежачи, як старший офіціант розсаджує за столом новоприбулу компанію»* [3, с. 9].

Таким чином, іконічна маркованість в описі характерів постає однією з особливостей презентації «діючих» і «фонових» персонажів у hard-boiled детективі Раймонда Чандлера. Отже, при перекладі необхідно адекватно відтворювати подані автором іконічні маркери, що презентують образ персонажа перед читачем.

Серед способів зображення характерів у hard-boiled детективі Раймонда Чандлера також слід відзначити **фотографічну деталізацію** у портретному описі епізодичних персонажів. Під **фотографічною деталізацією** ми розуміємо короткий опис персонажу з акцентуванням уваги на певних деталях його зовнішності і (або) поведінки. У такий спосіб зображуються у hard-boiled детективі Р. Чандлера головним чином епізодичні персонажі, а техніка подібної дистрибуції характерів нагадує читачеві ефект стоп-кадру або фотографічної зйомки. Наведемо приклади: *“The man at the kitchen table was large but not handsome. He had carrot hair and eyebrows a shade darker, a square aggressive face, a strong jaw. His thick lips held his cigarette brutally”* [5, с. 17]. У ПТ

відтворено усі подані у ВТ деталі зовнішності гангстера Долла Конента: *«Зовнішність дебелистого чоловіка, що сидів за кухонним столом, симпатії не викликала: морквяного кольору волосся, трохи темніші брови, грубе квадратне обличчя з випнутим підборіддям; брутальність відчувалася навіть у тому, як він стискав у зубах сигарету»* [3, с. 20]. І ще: *“He looked back at me from the corner of the wall and opened his mouth to answer. He was a nice-looking boy with fine large white teeth. I remember his teeth well, because I was looking at them when I heard the shots”* [6, с. 2]. У наведеному прикладі деталі зовнішності персонажа подаються з фотографічною лаконічністю, яка підсилюється графічно виділеним нами відрізком тексту у якому пояснюється причина «миттєвості» фіксування образу епізодичного персонажу у пам’яті детектива. У ПТ читаємо: *«Молочник озирнувся й розтулив рота, щоб відповісти. Це був вродливий юнак із чудовими, великими білими зубами. Я добре запам’ятав його зуби, бо саме дивився на них, коли почулися постріли»* [1, с. 3].

Отже, фотографічна деталізація у портретному описі епізодичних персонажів постає невід’ємним елементом ідіостилістичних особливостей зображення характерів Р. Чандлером і потребує адекватного відтворення при перекладі. Окрім цього, з подібних фотографічних деталей формується інформація, яка потрібна головному персонажу-детективу для успішного розслідування і тому її адекватне відтворення необхідне ще й для коректного сприйняття сюжету ВТ читачем ПТ.

Серед особливостей розкриття характерологічного контексту у hard-boiled детективі Раймонда Чандлера постає і введення у текст автором елементів **самохарактеристики персонажів**. Причому, у такий спосіб розкривається, головним чином, образ магістрального персонажа-детектива. Розглянемо приклади: *“I got to lending him money. I don’t know just why”* [6, с. 1]. У перекладі відтворено таку сталу характеристику детектива як дружня підтримка у скрутну хвилину: *«Я примушував Ларрі позичати в мене гроші. Сам не знаю чому»* [1, с. 1]. І ще: *“Just ask Carmady,” he sighed. “Good old Carmady. He leaks dough. He’s soft. Just ask Carmady”. ... “Carmady, the All-American sucker,” he*

said grimly, out loud. "A guy that plays with the help and carries the torch for stray broads" [5, с. 4]. З цього пересвідчуємося, що через самохарактеристику персонажа подаються риси притаманні його особистості і відношення самого персонажа до цих рис. У ПТ адекватно відтворено почуття персонажа: « – *Тед завжди виручить, – зітхнув він. – Старий добряга Тед. Він розкидає гроші направо і наліво. Він тюхтій. Тед завжди виручить. ... – Тед Молверн, найперший тюхтій у Сполучених Штатах Америки. Дурень, що заграє з прислугою і кидається на виручку прибудним мамзелям*» [3, с. 4]. У наведеному прикладі простежується розлюченість детектива на самого себе за надмірну співчутливість, яка почасти заважає йому в роботі.

Серед особливостей презентації персонажних характеристик у *hard-boiled* детективі Раймонда Чандлера постає і **опосередкована характеристика персонажів**. Ця особливість ґрунтується на не прямому, а опосередкованому подаванні персонажних характеристик. Тобто, персонаж висвітлюється через свої вчинки і (або) через відношення до нього інших персонажів. Розглянемо приклади: “*Skip it! What’s a fight ticket between pals? Get a couple and take your girl*” [5, с. 3]. У поданому прикладі висвітлюються такі риси персонажа-детектива Теда Молверна як дбайливе ставлення до дружніх стосунків і здатність пожертвувати особистими інтересами заради інших. У ПТ читаємо: «*Бери, бери. Що важливіше – дружба чи якийсь там квиток на бокс? Купиш два квитки і візьмеш із собою свою дівчину*» [3, с. 4]. У ПТ відтворено опосередковані характеристики персонажа через його вчинок (детектив дає своєму другові – старшому посильному готелю Тоні Акості – гроші, для того щоб він мав змогу купити квитки на боксерський поєдинок де має змагатися його улюблений боксер).

У наступному прикладі опосередкована характеристика персонажу подається через відношення до нього іншого персонажу: “*The guy lives forever. ... Then he never had a kid, Carmady said. ... Well-not for publication, I guess. If I’m any judge of a mug, not at all*” [5, с. 4]. Опосередкована характеристика сенатора Джона Маєрсона Кортуея, що подається у тексті детективу через репортера

Адамса звучить у ПТ напрочуд автентично: *«Цьому дідові вже казна-скільки років, і ніякі чорти його не беруть. ... – Виходить, і дітей у нього не було, – сказав Молверн. ... – Може й були, але не для преси. А втім, наскільки я знаюся на фізіономіях, добродії з такими пиками дітей не плодять»* [13, с. 4].

Таким чином, перекладачеві при роботі з hard-boiled детективом Раймонда Чандлера необхідно чітко відтворювати усі особливості ідіостилістично-авторського подавання характерологічного контексту, зберігаючи усі найдрібніші деталі опису персонажів, оскільки вони почасти виконують важливу інформативну роль у сюжеті детективного твору. І тому перекладацький прийом елімінації не є прийнятним не тільки при відтворенні детективного тексту взагалі, а й «крутого» детективу Р. Чандлера зокрема. Оскільки такі особливості способу зображення характерів як мозаїчна та іконічна маркованість персонажів, фотографічна деталізація та елементи самохарактеристики у портретному описі епізодичних персонажів, опосередкована характеристика персонажів потребують чіткого відтворення у ПТ усіх деталей ВТ.

Отже, безумовно, одним із завдань перекладача при перестворенні детективної оповіді постає ідентичне авторському зображення галереї характерів твору, оскільки характерологічне полотно відіграє у детективному тексті дуже важливу сюжетну роль.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Демецька В.В. Теорія адаптації: крос-культурні та перекладознавчі проблеми: Монографія. / В.В. Демецька – Херсон: МЧП «Норд», 2006. – 378с.
2. Кухаренко В.А. Інтерпретація текста: Учеб. Пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2103 «Иностр. яз.». – 2-е изд., перераб. / В.А. Кухаренко – М.: Просвещение, 1988. – 192 с.
3. Лотман Ю. Структура художественного текста. // <http://www.gumer.info>

4. Новикова М.А. Стиль автора и стиль перевода: Учеб. пособие / М.А. Новикова, О.Н. Лебедь, М.Ю. Лукинова и др. – К.: УМК ВО при Минвузе УССР, 1988. – 84 с.
5. Новикова М.А., Шама И.Н. Символика в художественном тексте. Символика пространства (на материале “Вечеров на хуторе близ Диканьки” Н.В. Гоголя и их английских переводов): Учеб. Пособие. / М.А. Новикова – Запорожье: СП “Верже”, 1996. – 172с.
6. Тураева З.Я. Лингвистика текста: (Текст: структура и семантика). Учеб. Пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2103 «Иностр. яз.». / З.Я. Тураева – М.: Просвещение, 1986. – 127 с.
7. Шама И.Н. Перевод – искусство понимать... / И.Н. Шама – Запорожье: Просвіта, 2005. – 240 с.
8. Реймонд Чандлер. Завіса. О.Барієв, перклад з англійської, 1991. – 23 с. // <http://ae-lib.org.ua>
9. Реймонд Чандлер. Золоті рибки. Д. Стельмах, переклад з англійської, 1988. – 22с. // <http://ae-lib.org.ua>
10. Реймонд Чандлер. Постріли в ресторані Сірано. М. Пінчевський, переклад з англійської, 1980. – 29 с. // <http://ae-lib.org.ua>
11. Raymond Chandler. Goldfish, 1936. – 20с. // <http://ae-lib.org.ua>
12. Raymond Chandler. Guns at Cyrano's, 1936. – 25 с. // <http://ae-lib.org.ua>
13. Raymond Chandler. The Curtain, 1936. – 21 с. // <http://ae-lib.org.ua>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Олена Хан – аспірантка кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови, Інститут іноземної філології, Херсонський державний університет.

Наукові інтереси: перекладознавство, міжкультурна комунікація, лінгвістика тексту, стилістика.